

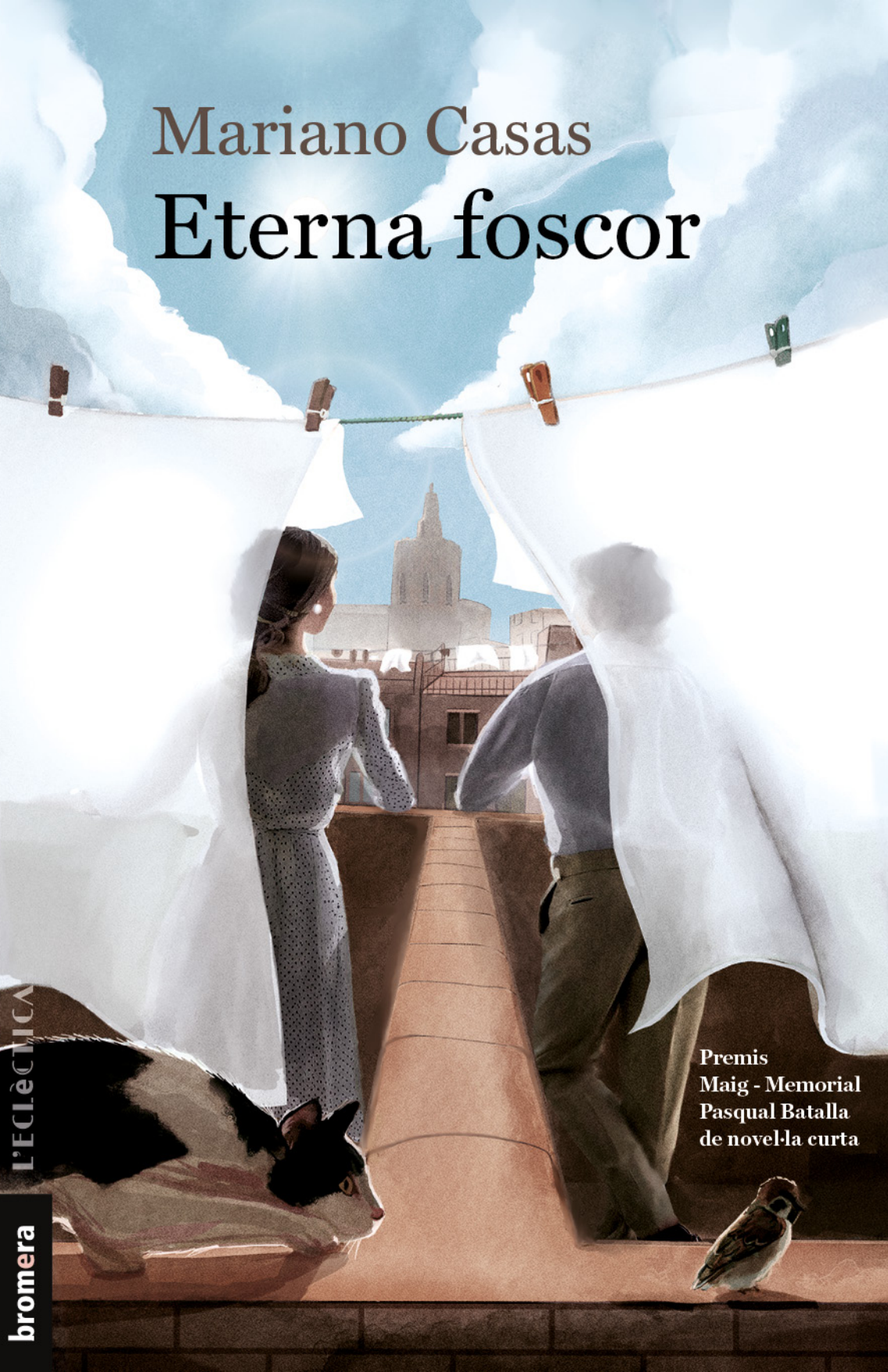
Mariano Casas

Eterna foscor

L'ECLECTICA

bromera

Premis
Maig - Memorial
Pasqual Batalla
de novel·la curta

LA CASA DE LA IAIA (VALÈNCIA, 1996)

De tant en tant, en eixir de l'institut passava per casa de la iaia Rosa. Era un costum que tenia de quan anava a escola.

M'agradava aquella casa de sostres alts i soler de mosaic, tan distinta de la meua. Allà estaven els mobles, els quadres, les fotografies i els llibres de la meua iaia i de tota la seua família. També, ací i allà, moltes empremtes de mon pare: un parell de dibuixos emmarcats de la seua època escolar, alguns trofeus esportius i una capsa de cartó plena de diapositives, postals, negatius fotogràfics, entrades de concerts i retalls de diaris i revistes.

La iaia em preparava la berena i mentre comentàvem les incidències del dia, m'ajudava a fer els deures i m'anima amb recompenses: una llepolia, un plat especial, un regal... Amb el pas del temps les nostres converses tenien més relació amb el que sentíem i amb el que féiem.

Quan tenia setze anys, en una d'aquelles visites, li vaig comentar que havia de fer un treball de literatura, un comentari d'un poema que ens havien assignat. Ella em va demanar si el podia llegir i vaig traure la fotocòpia de la motxilla i li la vaig donar. Quan va llegir el títol, em

vaig adonar que s'estremia, tot i que va tractar d'amagar aquella reacció.

—No porte les ulleres... Tin, Lúdia, no sé per què t'ho he demanat.

Em va tornar la fotocòpia amb un gest enèrgic, com si no volguera sostindre a la mà ni un moment més aquell paper.

Li'l vaig agafar de seguida i el vaig guardar. No feia una hora que la professora ens havia repartit el poema i ni tan sols l'havia llegit. Només en recordava el títol, *Eterna foscor*.

Quan era a casa el vaig llegir diverses vegades. Em va impressionar molt i vaig fer un bon treball descrivint tot allò que em suggeria. Els versos d'*Eterna foscor* eren un cant a la vida, una invitació a aprofitar cada instant, a beure d'un glop tota la felicitat que ens envolta i assaborir-ne cada pessic, cada engruna. Tot i el seu títol, el poema era un cant a la llum de les hores del migdia, a la calor del sol i als cels de color blau intens. Aquelles línies senzilles et reconciliaven amb la vida, amb les coses que tens al costat, amb les emocions de cada dia. Me'l vaig aprendre de memòria.

Però mentre redactava el treball i deixava patent la meua admiració pel poema, no podia llevar-me del cap la reacció de la iaia Rosa en llegir el text, el seu estremiment. No li vaig preguntar la raó, i vaig pensar que, amb el pas del temps, acabaria per contar-m'ho. Hauria d'esperar molt de temps perquè ho fera.

POESIA A LA FRESCA (VALÈNCIA, 2000)

Les vetlades del cicle Poesia a la fresca del mes de setembre no són, ni de lluny, actes literaris circumspectes i encarcarats. El fet de tindre lloc a l'aire lliure en el pati d'un petit palau gòtic del centre de la ciutat, la caòtica disposició de les cadires que convida a fer rogles, l'acompanyament de la música o l'espontaneïtat de moltes intervencions fan de cada vetlada una cita molt estimada per a la gent interessada en la poesia.

Jo hi havia assistit l'any anterior a una i guardava molt bon record d'aquella nit, i quan una amiga em va preguntar si l'acompanyaria a una de les vetlades vaig acceptar de seguida.

Aquella nit una professora que jo havia vist a la facultat, Violeta Pous, va recitar alguns poemes. Devia tindre seixanta anys o més i destacava per la seua elegància, tot i que vestia un senzill caftà de color clar.

Els primers poemes, que va recitar amb el contrapunt suau d'una guitarra que festonejava cada vers, van ser emocionants, però quan va dir un últim poema de memòria, de manera discreta i calmada i sense cap efectisme

declamatori, vaig pensar que ho feia intencionadament, per a donar-li el to intimista que demanaven aquells versos tristos i al mateix temps esperançats.

Aquell darrer poema em resultava familiar, tot i que era completament nou per mi. No sé si es tractava d'alguna paraula en concret, algun gir o alguna figura retòrica, però em va intrigar tant que durant la resta de la vetlada no vaig poder-me llevar del cap alguns d'aquells versos.

L'endemà vaig veure Violeta Pous al bar de la facultat i no vaig perdre l'ocasió d'acostar-m'hi i de preguntar-li per l'últim dels poemes, el que feia referència a les últimes clarors del dia, al crepuscle i als colors del cel tot just abans de donar pas a la foscor de la nit. Abans de contestar em va mirar fixament.

—Anit no hauria d'haver recitat aquell poema. No sé per què ho vaig fer. M'imagino que em vaig deixar dur per l'atmosfera que es respirava... Són unes vetlades molt agradoses

—Però qui n'és l'autor? Anit no ho va dir, però em resultava familiar... És seu?

—No! Clar que no! No ha pogut llegir-lo enlloc. L'autor me'l va donar fa molts anys. Mai no ha sigut publicat.

Vaig presentar-me i ella em va convidar a fer un cafè en una de les taules que estava més neta que la resta.

—El cafè d'ací té gust de miraguano, però quan t'hi acostumes fins i tot acaba per agradar-te...

Violeta Pous em preguntà pels meus estudis i pels meus autors favorits. Possiblement no sentia gens d'interès per tot allò que li deia, però, es mostrava atenta a les meues respostes i feia alguns comentaris breus.

—Quan la vaig sentir anit vaig pensar que es tractava d'un dels poemes d'*Eterna foscor*. L'any passat vaig fer un treball referit al poemari, i fet i fet en tornar a casa el vaig fullejar per comprovar si era així, però no el vaig trobar.

De colp i volta alguna cosa que vaig dir va fer que tornara a la seua cara la mateixa expressió que tenia quan parlava del poema que havia recitat la vespra.

Violeta Pous em va tornar a mirar fixament, com si estiguera pensant en el que havia de dir. Per fi va començar a parlar.

—Veig que la va impressionar *Eterna foscor*. A moltes persones ens ha passat el mateix que a vosté en llegir-lo per primera vegada...

—Jo havia llegit ja un dels poemes a l'institut i em va cridar molt l'atenció, però en llegir la resta em vaig quedar fascinada, sense paraules. Em va costar molt descriure les meues impressions personals per al treball.

—Sí, ho entenc. És un poemari curt, però cada vers mostra una petita part d'un món molt personal de l'autor. De vegades, mentre l'estàs llegint, penses que has descobert el significat, però de seguida veus que no era així, que és molt més hermètic del que pensaves.

–És curiós que siga l'única incursió de Quintí Bolinches en la poesia...

Violeta va beure el darrer glop d'aquell segon café i em contestà amb rapidesa.

–No... Després va publicar un altre poemari, *Mati radiant*, però llevat d'algun poema aïllat o d'algun vers, el conjunt està molt lluny del nivell d'*Eterna foscor*. He d'anar-me'n a una classe. Si no li ve mal podria passar-se cap a les dotze pel meu despatx. Podríem parlar sense presses.

Jo em vaig quedar a la cafeteria pensant en el que m'havia dit aquella dona. De Quintí Bolinches sabia ben poca cosa, que quan va morir en 1980 va rebre diverses distincions pòstumes i que havien posat el seu nom a un carrer i a una biblioteca de barri. Després d'irrompre en el panorama literari local amb el poemari *Eterna foscor*, havia conreat altres gèneres i era un nom destacat de les dècades centrals del segle xx, però la seua obra estava tan oblidada com la de molts altres autors del seu temps.

Sospitava que Violeta Pous havia volgut dir-me alguna cosa referida a ell, i no podia imaginar per què no ho havia fet de seguida i havia volgut esperar fins més tard.

EL POEMARI (VALÈNCIA, 2000)

A les dotze en punt entrava per la porta del despatx de Violeta Pous, un cubicle atapeït de llibres, carpetes i arxivadors i ella em va fer seure davant de la seua taula. Un gran finestral dominava l'avinguda de Blasco Ibáñez, amb els seus jardinetes amb grans arbres que proporcionaven ombra als passejants. De seguida em va allargar una carpeta i va començar a parlar.

—És un text que vaig escriure fa temps. Encara no sé què fer-ne... D'alguna manera parla d'*Eterna foscor*, però sobretot parla d'una persona, de l'autor del poema que vaig recitar ahir... Jesús Garcia Escandell.

—No n'havia sentit parlar mai...

—No. Ningú no en recorda el nom, però, en canvi, tots coneixen Quintí Bolinches, l'articulista i crític literari, l'autor d'*Aproximacions a les Lletres Valencianes Contemporànies*, l'home polifacètic que va ser el mestre de diverses generacions...

No vaig poder estar callada i vaig replicar-li aprofitant una breu pausa que va fer.

—He llegit que com a prosista no era gran cosa...

Violeta va somriure davant el meu comentari impertinent, potser perquè ella compartia aquella apreciació.

—Bé... no pots jutjar mai un autor sense conèixer les seues circumstàncies vitals, tot el que hi havia al seu voltant. Bolinches va viure una època estranya. Molts escriptors d'abans de la guerra havien marxat a l'exili, altres havien mort o eren ancians. Algú ha dit que és l'únic que va mantindre la flama encesa durant aquells anys tan durs. Sense ell, el tall hauria sigut molt més traumàtic. Clar, que tot això no fa que la seua prosa siga millor.

Un altre somriure seu m'indicà que volia continuar parlant d'ell.

—Saps que el vaig conèixer? Jo devia tindre la teua edat en aquell moment. Ell vivia en la Gran Via, prop de la nostra casa, i jo el veia passejar de manera parsimoniosa amb un bastonet, com un senyoret ociós. Aleshores tenia vora seixanta anys. Parle de 1958 o 1960. Jo estudiava Filosofia i Lletres i ja pensava que hi havia alguna cosa estranya en la seua carrera literària, tan sinuosa. —Violeta alenà profundament abans de reprendre el seu raonament.— No era un home modest, si saps el que vull dir. Parlava de la resta de la gent que escrivia amb un to de suficiència que volia remarcar la seua superioritat. En aquell temps no s'havia inaugurat el nou edifici de la facultat. Féiem les classes en el carrer

de la Nau. Ell formava part d'aquell casalot, donava conferències i impartia cursos. Es movia pel claustre elegant i ben vestit i saludava amb una inclinació del cap. Era un personatge d'altres temps i ajocava molt bé allà. Ací estaria fora de lloc en un ambient tan modern i asèptic.

La seua mirada va escutar els edificis de l'altra banda de l'avinguda, uns blocs fets de pòrtland, de línies dures, que havien escandalitzat els diaris de l'època per la seua rotunditat i pel contrast amb l'arquitectura dels anys anteriors.

—Però no penses que era un vell carrincló i fastigós. Tot el contrari! Deixant de banda les seues maneres antigues, Quintí era un home brillant, un gran conversador i sempre amb una anècdota sucosa o una cita sorprenent. Quan parlaves amb ell senties una mena d'enlluernament, però els seus escrits no estaven al mateix nivell. Jo no era l'única que tenia dubtes. Un dels meus professors deia que *Eterna foscor* no podia ser obra seua, que era diferent, massa bona en comparació amb la resta de la seua obra, que el coneixia bé i que ell no podia haver escrit uns versos tan profunds i tan bells alhora...

Violeta Pous havia començat a parlar-me de tu, i em vaig sentir afalagada per aquella mostra de confiança.

—No va dir mai res d'*Eterna foscor*?

Violeta va somriure abans de contestar.

—No. En cap de les seues obres, en cap article o fins i tot en el llibre de memòries que es publicà pòstumament no fa referències al poemari. Passa de puntelletes pels anys que envolten la Guerra Civil, com si preferira no parlar-ne. Alguns deien que havia presentat el poemari als Jocs Florals de 1939, imagina, el mateix any del final de la guerra! I que no havia guanyat. Ho vaig investigar i resultà que era cert. En aquell moment hi havia mala maror, la continuïtat dels Jocs Florals estava en perill i el jurat, per a congraciar-se amb el nou règim, va premiar *Clarins victoriosos*, una lloa infumable dels vencedors. Sabien que *Eterna foscor* era millor, però ningú no va voler descarar-se i, com em va referir un membre del jurat, «van premiar una castanya».

Jo escoltava absorta les paraules de Violeta sense interrompre el seu relat.

—Tres anys més tard el poemari es va publicar pràcticament d'amagat... Les autoritats no estaven per a romanços i va passar inadvertit. Més tard van aparéixer els comentaris crítics encomiàstics. Fuster va escriure que es trobaven davant d'una *rara avis* dins del panorama ensopit de la lírica local, i ho deia com un elogi, no vages a pensar. Amb el temps la fama del poemari va créixer, però Quintí Bolinches no el mencionava mai quan parlava del que havia escrit.

Violeta continuava parlant, conscient de l'interés que suscitava en mi tot el que deia.

–Durant anys vaig analitzar els poemes d'*Eterna foscor*, vers a vers. També l'altre poemari, *Matí radiant*, que va traure un parell d'anys més tard, i la conclusió sempre era la mateixa: hi havia una gran diferència entre uns poemes i uns altres, tant en la seua qualitat estilística com en la temàtica, en el vocabulari, en les metàfores. Però no vaig dir res, clar... no podia...

Durant uns segons Violeta va fer una pausa en el relat abans de prosseguir.

–Farà cosa d'uns sis mesos m'arribà a les mans un quadern escrit per Jesús Garcia Escandell, una mena de recull de vells records. En aquells fulls hi havia una història narrada de manera descurada i sense massa ordre, però perfectament intel·ligible. Era la resposta a les preguntes que m'havia fet durant anys.

»El més curiós de tot és que Quintí Bolinches no més apareixia al relat de manera indirecta, però jo sabia que l'home xuclat del nas ganxut era ell. Totes les peces encaixaven. Amb els continguts del quadern vaig poder reconstruir la història de Jesús amb un criteri cronològic i vaig poder traure trellet del misteri que envoltava *Eterna foscor* i que tant m'havia intrigat durant anys.

L'escrit que m'havia lliurat Violeta Pous era el treball de transcripció i reescriptura del manuscrit que havia fet. Amb la carpeta a les mans vaig deixar la facultat amb una enorme excitació.

En arribar a casa vaig llegir les pàgines mecanografiades. Es tractava d'un relat en primera persona, una memòria de fets viscuts. Possiblement, la primera redacció estava més desordenada i era evident que Violeta Pous l'havia corregida, però conservava la frescor de l'original. A la nit vaig tornar a llegir aquells fulls desbordada per l'emoció que sentia mentre m'endinsava en aquells records.